

Универзитет Унион  
Правни факултет  
Гоце Делчева 36

## **ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ АЛЕКСАНДРА МАТКОВИЋА „КРИВИЧНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ ОКУЛТНИХ РИТУАЛНИХ АКТИВНОСТИ“**

### **Подаци о комисији**

Одлуком Сената Универзитета Унион донетој на седници од 15. марта 2016. године за преглед и оцену докторске дисертације Александра Матковића одређена је комисија у саставу: др Јован Ћирић, научни саветник и директор Института за упоредно право у Београду, професор на докторским студијама Правног факултета Универзитета Унион у Београду, проф. др Слађана Јовановић, редовни професор Правног факултета Универзитета Унион у Београду и проф. др Наташа Мрвић-Петровић, научни саветник Института за упоредно право и професор на докторским студијама Правног факултета Универзитета Унион у Београду.

### **Подаци о кандидату**

Александар Матковић рођен је у Новом Саду 24.04.1987. године. Завршио је на Правном факултету у Новом Саду основне академске студије 2011. године. Титулу мастера стекао на Правном факултету у Новом Саду 28.05.2012. године. Студент је последипломске докторске студије на Правном факултету Универзитета Унион у Београду написао у школској 2012/13. години, а пројекат докторске дисертације под називом

„Кривично-правни аспекти окултних ритуалних активности“ је одбранио 20.06.2013. године пред Комисијом у саставу: проф. emeritus др Момчило Грубач, проф. др Наташа Мрвић-Петровић и проф. др Слађана Јовановић.

### **Назив и преглед докторске дисертације**

Докторска дисертација Александра Матковића носи наслов „Кривично-правни аспекти окултних ритуалних активности“. Докторска дисертација има 314 страна уобичајеног прореда (величина слова 12 тачака). Од тога је на тридесет страна наведена коришћена правна литература, законски и други извори истраживања. Дисертација је систематизована на следећи начин: увод, четири поглавља, финални закључци, литература, правни и други извори.

У уводном делу дисертације (од 6. до 14. стране) кандидат истиче друштвени и криминолошки значај феномена који истражује и указује на чињеницу да та појава није довољно истражена у области правних наука. То је разлог због кога је докторска дисертација усмерена на кривичноправне аспекте окултних ритуалних активности. У уводу је одређен временски и просторни обухват докторске дисертације и наведене су методе које је кандидат користио у истраживању.

Први део дисертације (од 15. до 60. стране) носи наслов „Окултизам и право – потребе и тешкоће регулисања“. Кандидат најпре одређује термин окултизма (окултног), нарочито савременог, и указује на тешкоће правног регулисања те појаве, указујући на чињеницу да је процена потребе и начина правног реаговања на окултно увек повезана са културним чиниоцима који се разликују у појединим друштвима међусобно, а и у датом друштву, ако се пореди таква реакција у прошлости и садашњости. Затим се истичу тешкоће кривичноправне регулативе окултних ритуалних активности и дефинишу кривична дела са елементом окултног и окултни криминалитет. У трећем одељку првог дела дисертације кандидат анализира утицај моралне панике на креирање кривичног законодавства којим се забрањује штетно деловање секти и нових верских покрета.

У другом делу дисертације, на нешто више од шездесет страница текста, извршена је анализа правног регулисања кривичних дела са елементом окултног. У склопу међународноправне регулативе наведени су и описани најважнији документи и активности Савета Европе. Затим су упоредноправном методом анализирана законодавства Сједињених Америчких Држава и појединих европских држава које имају посебно законодавство усмерено на забрану штетног деловања верских секти (Француска, Луксембург) и оних у којима су, попут Аустрије, Белгије, Немачке и Швајцарске осмишљене посебне активности надлежних органа управе и социјалне заштите ради спречавања таквих активности верских секти. Посебно је анализирано законодавство Републике Србије, почев од одредби Устава Републике Србије којима се забрањује дискриминација по уверењима и по било ком личном својству и гарантује слобода испољавања верских уверења, преко закона и подзаконске регулативе којима се конкретизују наведене уставне забране и гаранције. Анализа кривичноправне регулативе која би могла доћи у обзир у вези са кривичним делима са елементима окултно ритуалног извршена је у другим деловима рада. У посебном одељку другог дела дисертације кандидат сажима резултате извршене анализе правне регулативе.

Трећи део рада (странице од 127. до 221) садржи преглед случајева из судске и криминалистичке праксе који се повезују са штетним деловањем секти и окултном ритуалном праксом. Тај преглед аутор започиње случајевима који су забележени у Србији, а наставља са приказом таквих примера у другим државама и континентима: Европи, Северној и Латинској Америци, Азији, Африци, Аустралији и Океанији. С обзиром на то да се различита кривична дела и акти који се са друштвеног становишта сматрају непожељним могу довести у везу са окултним, кандидат систематизује такве примере у групе типичних кривичних дела и аутодеструктивне акте (самоубиства и убиства која врше чланови секти). У оквиру кривичних дела која се уобичајено повезују са окултном ритуалном праксом анализирана су дела против живота, тела и полне слободе, затим она која су усмерена против верских споменика, објеката и црквене имовине и, као засебна група, кривична дела уништења или оштећења гробног места и угрожавања мира покојника и остала дела (угрожавање сигурности, изазивање опште опасности и тероризам). Преглед случајева из праксе основ је за две типологије: једну која је извршена на основу криминолошких аспеката кривичних дела и аутодеструктивних аката и другу, која је заснована на кривичном законодавству Републике Србије.

Последњи, четврти и најважнији део рада који је изложен на на странама од 222. до 277. носи наслов „Дискусија“. У њему аутор анализира најважније кривичноправне аспекте дела који се могу довести у везу са окултно ритуалним активностима. Најпре прави поделу тих кривичних дела по три критеријума: по стварном присуству елемента окултног, по присуству савремености окултизма, по заштитном објекту. Затим се анализирају карактеристике кривичних дела са окултно ритуалном компонентом с обзиром на субјективне околности везане за личност учиниоца (узраст, неурачунљивост и прелазна стања ка урачунљивости, као и посебне карактеристике вољног деловања учиниоца које долазе до изражаја кроз посебну намеру или циљ предузимања радње извршења). Нарочита пажња усмерена је на објективне карактеристике при извршењу кривичног дела са елементом окултног. Као типичне кандидат истиче: околност извршења кривичних дела у саучесништву (нарочито у оквиру адолесцентске групе), усмереност радње извршења према човеку или животињи који су изабрани за ритуалне жртве или према типичним објектима (црквеној имовини, верским споменицима, гробном месту, лешу покојника и слично) и објашњава типичне ритуалне компоненте које долазе до изражаја у смислу коришћења сатанистичке симболике и начина извршења појединих врста кривичних дела (у криминалистичком смислу *modus operandi*). Дискусија се завршава одељком у коме се указује на тенденције испољавања и распрострањавања кривичних дела са елементом окултног. Закључна разматрања садржана су на странама од 278. до 283. докторске дисертације.

Специфичан предмет истраживања који задире у области антропологије, етнологије, психологије, социологије (нарочито социологије религије) и психијатрије, а само једним делом се тиче права, при чему у нашој правној литератури о томе није ништа писано, наметнуо је потребу коришћења бројних страних извора, преваходно на енглеском језику (мањи број на немачком и руском). Тако је од 91 монографског дела наведеног у литератури 58 страних а такође је коришћено 49 радова страних аутора (од укупно 75 радова објављених у зборницима са тематских скупова или у научним и стручним часописима). Недостатак доступних извора о кривичним делима са елементом окултног наметнуо је потребу да се као извор истраживања користе текстови објављени у

периодичној и дневној штампи, махом доступни на Интернету. Такође, као извор истраживања послужили су подаци у књижевним делима и криминалистичкој литератури.

## Оцена и научни допринос докторске дисертације

Докторска дисертација Александра Матковића односи се на феномен који у нашој досадашњој правној науци никада до сада није био истраживан, а страни научни извори су малобројни и претежно нису правни. Као што је истакнуто, реч је о појави којом се баве и друге друштвене и хуманистичке науке, па је зато спроведено истраживање нужно имало карактер мултидисциплинарног. Без ослоња на претходна истраживања у области криминологије и права, на самом почетку свог научног рада, кандидат је имао тежак и незахвалан задатак да јасно и прецизно дефинише предмет истраживања, опише и објасни појаву о којој се више говори него што се о њој зна и која је до сада у области науке није истраживана, осим делимично у оквиру социологије религије и криминалистике. Различити приступи дефинисању окултно-ритуалног криминалитета, већином криминолошки и криминалистички, послужили су кандидату да предложи властиту дефиницију којом, сасвим исправно, окултно-ритуалну компоненту сагледава како и у склопу деловања појединца, тако и кроз противправне активности које предузимају чланови секте или новог верског покрета.

У дисертацији је детаљно објашњен утицај моралне панике на појаву окултног криминалитета и организовање правне реакције на тај криминалитет. Кандидат аргументовано, потрепљено и на примерима регулативе Савета Европе и из страних законодавстава и праксе, показује да таква морална паника, с једне стране, доприноси *ad hoc* креирању законодавства којим се забрањује деловање секти, док са друге, погодује појави других кривичних дела која су усмерена према припадницима нових верских покрета и секти.

Анализа међународноправне регулативе ограничена је на акта Савета Европе, јер на нивоу Организације уједињених нација нису предузимане активности такве врсте. У упоредноправном делу истраживањем су обухваћена законодавства три чланице Сједињених Америчких Држава, у којима су уведене прве статутарне одредбе које се односе на ритуалне злоупотребе људи и животиња и која су међусобно утицала једна на друга. Упоредноправна анализа је употпуњена приказом европских законодавстава у којима постоји специфична кривичноправна регулатива којом се забрањује штетно деловање секти и оних у којима се кроз саветодавне активности социјалних служби настоји спречити утицај секти на грађанство (пре свега на младе).

Истраживање случајева из праксе замишљено је као глобално. Према постављеној дефиницији, ритуално-окултни елементи уочавају се не само код типичних група кривичних дела које кандидат истиче (против живота, тела, полне слободе, против имовине верских организација, верских споменика, гробова и угрожавање мира покојника) него и при извршењу масовних убистава и самоубистава – тзв. аутодеструктивни акти. Све су то илустрације примера доступних кандидату у тренутку израде дисертације. С обзиром

на то, упркос бројности наведених примера који се односе на све континенте, истраживање је базирано на методу анализе садржаја. Тешкоће на проналажењу поузданих извора података наметнуле су потребу коришћења различитих чланака, од оних објављених у гласилима верских организација, до периодичне или дневне штампе (домаће и стране) у којима је писано о случајевима који се могу довести у везу са окултном праксом. Очигледни су напори кандидата да проверавањем више извора провери истинитост наведених података. Поред тога, у делу дисертације који се односи на кривична дела извршена у Републици Србији спроведено је емпиријско истраживање на примарним подацима из једанаест правоснажно пресуђених судских предмета.

Резултати истраживања су коментарисани у четвртом делу докторске дисертације. У том делу рада извршене су класификације кривичних дела са елементом окултног и њихова рашчлањења према кривичноправним, психолошким и криминолошким обележјима које долазе до изражаја при њиховом извршењу. Нарочито је значајно то што је истакнуто значајно присуство псеудо-окултних кривичних дела, која се произвољно повезују са окултизмом на основу исказа или поступака самог учиниоца или по проценама надлежних државних органа, често под притиском сензационалистичког медијског извештавања. У дисертацији је такође указано на повезаност кривичних дела са елементом окултног и субјективних одлика личности учиниоца (нарочито у случајевима параноидних, шизоидних или психопатски структурираних личности). Поред тога, испитан је значај узраста учиниоца и, по аналогiji са малолетничким преступништвом, објашњен могући утицај малолетничке супкултуре на појаву криминалитета са елементом окултног. Детаљно су анализирани и, уз примену кривичноправних института, криминолошке теорије и криминалистике, објашњене су објективне карактеристике кривичних дела са обележјем ритуално-окултног везане за средства и начин извршења, саучесништво, употребу сатанистичких симбола и ритуала, избор пасивних субјеката и објеката извршења. У дисертацији су објашњене извесне тенденције распрострањања и испољавања кривичних дела са обележјем окултног (универзалност и глобално испољавање уз локалне специфичности и појаву интернационализације савременог окултизма, утицај непросвећености, кризе духовности, економске и друштвене несигурности на пораст таквих кривичних дела у одређеним срединама). Ове везе кандидат исправно претпоставља као могуће – њихово доказивање би морало да буде предмет новог у том правцу усмереног истраживања.

У закључку се констатује да кривична дела са елементом окултног постоје у реалности, те да се под њима могу сматрати она која су било по субјективним или објективним обележјима повезана са окултизмом. Међутим, резултати истраживања упућују на то да кривична дела са елементом окултног није оправдано сврставати у категорију окултног криминалитета, јер недостаје поуздан објективни научни критеријум (лишен идеолошког утицаја) за прецизно издвајање окултног криминалитета у односу на укупни. Због тога и опасности од дискриминације на верској основи и угрожавања верских права, кандидат заступа став да, не само да није потребна посебна легислатива која би се односила на забрану штетног деловања верских секти, него да она у својој примени може бити контрапродуктивна. Из тог разлога не залаже се за измене кривичног законодавства Републике Србије *de lege ferenda*, иако предлаже унапређење законске регулативе која се односи на деловање и регистровање верских организација и утицај на јавно мњење и медије у циљу спречавања штетног дејства моралне панике.

Докторска дисертација Александра Матковића писана је научним стилем који је прецизан и јасан. Извори истраживања су коректно наведени и потпуни.

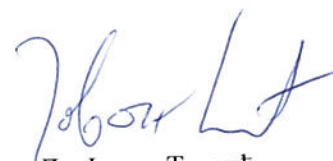
С обзиром на то да кривичноправни аспекти окултно-ритуалних активности до сада нису истраживани у области правних наука у Републици Србији, докторском дисертацијом Александра Матковића је остварен оригинални и кључни научни допринос изучавању комплексног и актуелног друштвеног феномена какав представљају кривична дела са елементима окултизма. Резултати и понуђена решења заснивају се на примени научног метода у утврђивању чињеница и темеље на адекватном коришћењу како аналитичког, тако и холистичког приступа научном истраживању.

### **Закључак и препорука комисије**

Стога комисија закључује да докторска дисертација Александра Матковића под називом „Кривично-правни аспекти окултно ритуалних активности“ по форми и садржају испуњава неопходне законске и услове предвиђене актима универзитета да се сматра успешно завршеном и подобном за одбрану и препоручује Сенату Универзитета Унион у Београду да је као такву прихвати.

У Београду, 18. 3. 2016.

Чланови комисије

  
Др Јован Ћирић

  
Проф. др Слађана Јовановић

  
Проф. др Наташа Мрвић-Петровић, ментор